

Ця робота формує у педагога нове розуміння проблем дітей, які відстають, розкриває перед ним стратегію і тактику психолого-педагогічної підтримки цих дітей [5].

Література

1. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. – Львів: Український католицький університет, 2015. – 360 с.
2. Кузнєцов К. Удосконалення механізмів державного управління у фінансуванні системи інклюзивної освіти \ Державне управління та місцеве самоврядування, 2018, вип. 2(37). С 78-88.
3. Продіус О.І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_72_2_2019_ukr/12.pdf
4. Лукіна Т., Шошова А. Реалізація державної освітньої політики щодо дітей з особливими освітніми потребами: зарубіжні підходи. URL: http://lib.iitta.gov.ua/714558/1/apdyo_2014_3_23.pdf
5. Інклюзивна освіта URL: <https://vseosvita.ua/library/lekcija-z-osnov-inkluzivnogo-navcanna-120652.html>

References

1. Shved M. Osnovy inklyuzyvnoyi osvity: pidruchnyk. – Lviv: Ukrayinskyy katolytskyy universytet, 2015. – 360 s.
2. Kuznyetsov K. Udoskonalennya mekhanizmv derzhavnoho upravlinnya u finansuvanni systemy inklyuzyvnoyi osvity \ Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya, 2018, vyp. 2(37). S 78-88.
3. Prodius O.I. Osoblyvosti modeley inklyuzyvnoyi osvity v krayinakh yevropy vidpovidno do vymoh suchasnoho suspilstva. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_72_2_2019_ukr/12.pdf
4. Lukina T., Shoshova A. Realizatsiya derzhavnoyi osvithnoyi polityky shchodo ditey z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: zarubizhni pidkhody. URL: http://lib.iitta.gov.ua/714558/1/apdyo_2014_3_23.pdf
5. Inklyuzyvna osvita URL: <https://vseosvita.ua/library/lekcija-z-osnov-inkluzivnogo-navcanna-120652.html>

Одержано статтю: 2.10.2019

Прийнято до друку: 16.10.2019

УДК 37:27-725-46

DOI: 10.15330/esu.17.23-30

Наталія Мукан,

доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет “Львівська політехніка”
(м. Львів, Україна)

Nataliia Mukan,

Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Lviv Polytechnic National University (Lviv Ukraine)
nataliya.v.mukan@lpnu.ua

Оксана Блавт,

доктор педагогічних наук, доцент,
Національний університет “Львівська політехніка”
(м. Львів, Україна)

Oksana Blavt,

Doctor of pedagogical sciences, Associate Professor
Lviv Polytechnic National University (Lviv Ukraine)
oksanablavt@ukr.net

ПАСТИРСЬКА ПЕДАГОГІКА: ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА

PASTORAL PEDAGOGICS: THE NEED OF SOCIETY

У статті розглянуто питання доцільності пастирської педагогіки. За результатами аналізу встановлено, що такий вид педагогіки підтримує суспільство й

вважається, що держава повинна бути зацікавленою у педагогічній пастирології і всіляко підтримувати її функціонування. Метою дослідження є визначення засад пастирської педагогіки, розкриття та обґрунтування її основних компонентів. Узагальнено базові основи, на яких ґрунтується пастирська педагогіка. Запропоновано дефініцію пастирської педагогіки. Виокремлено та обґрунтовано її компоненти: онтологізація, деонтологізація, етизація, культурологізація, соціалізація, олюднення людини. Установлена доцільність запровадження пастирської педагогіки у дошкільних, шкільних та закладах вищої освіти, як інноваційної програмної технології.

Ключові слова: пастирська педагогіка, богослів'я, онтологізація, деонтологізація, етизація, культурологізація, соціалізація, олюднення людини.

The article deals with the expediency of pastoral pedagogy, based on pedagogical ideas and Christian anthropology, produced by religious and secular pedagogy. Nowadays the problems of theory and practice of pedagogical pastorology which organically integrates into modern pedagogy the possibilities of Christian education are topical.

The purpose of the study is to identify the principles of pastoral pedagogy, to discover its main components, which are approved by society. The research is based on the use of a set of general scientific theoretical methods: analysis, synthesis, systematization, and generalization.

According to the results of the research, the fundamentals on which pastoral pedagogy is based as well as Orthodox anthropology are analysed and summarized. It is defined that pastoral pedagogy is the spiritual discipline which studies the processes of civil society, natural social relationships as well as humanization of a human being, and its main task is to help the human being. The authors clarify that the Orthodox pastor should be acquainted with the main principles of pedagogy and use them in his activity with the Orthodox community, which has various aspects: leadership, teaching, as well as sanctification. The definition of the notion "pastoral pedagogy" is proposed. Its components are distinguished and substantiated: ontologizing, deontologization, ethization, culturalization, socialization, as well as humanization of human beings. It is determined that the the conviction of a person, conversion to primary philosophical and theological teachings is a complex issue of pastoral pedagogy. The expediency of introducing pastoral pedagogy in preschool, school and higher education institutions as innovative program technology has been revealed.

The results of the study can be used to find original pedagogical systems based on philosophical teachings and practical needs of the modern world.

Key words: *pastoral pedagogy, theology, spiritual upbringing, ontologization, deontologization, ethization, culturalization, socialization, humanization of a human being.*

Постановка проблеми. У статті 35 Конституції України записано: “Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов’язкова [3, с. 95]. Такі категоричні розмежування між школою і Церквою стали наслідком комуністичного виховання у колишньому Радянському союзі. Але на території України постійно Церква була в пошані. Більше того, Церква раніше держави почала займатися організацією навчання, морального виховання дітей і дорослого населення. Проте сьогодні держава збайдужіла до Церкви і не визнає її участі у виховання населення.

Вважаємо, що актуальність проблеми полягає в тому, що суспільство проявляє інтерес до Церкви та її участі у вихованні населення країни. Суспільство живе за своїми законами і погоджується із законами, які утвердила держава, проте суспільство потребує Церкви і всіляко її підтримує.

Українська держава під впливом суспільства здійснила деяке “пом’якшення” і “дозволила” Церкві брати участь у шкільному житті. Це, зокрема, стосується участі священників у роботі закладів шкільної освіти (участь у святкуванні першого й

останнього дзвоників, свята Миколая тощо). У багатьох школах серед навчальних дисциплін є християнська етика, яку викладають й священники. Таким чином реалізується процес оновлення духовного виховання дітей, що є об'єктивною потребою сучасності. Відтак, зароджується можливість розпочати формування пастирської педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, наближені до пастирської педагогіки, висвітлювалися у низці праць науковців та богословів. Серед них О. Трофимлюк, М. Маруняк, Д. Ковальчук, А. Хромовицький, І. Маслов, С. Ярмусь, Я. Левицький, Б. Сливка.

Мета дослідження – визначення засад пастирської педагогіки, розкриття та обґрунтування її основних компонентів.

Об'єктом дослідження є педагогічні засади діяльності пастира у його духовно-церковних відносин з парафіянами. *Методи дослідження.* В основу дослідження покладено використання комплексу загальнонаукових теоретичних методів: аналіз, синтез, систематизацію, узагальнення.

Результати дослідження. В основу пастирської педагогіки покладено положення таких наук як пастирське богослів'я та педагогіка. Узагальнюванням інформації наукових джерел, ми дійшли висновку, що пастирське богослів'я, як розділ богослів'я, предметом якого є вивчення й систематичне навчання про пастирське служіння в Церкві, покладене на священника. У якості навчальної дисципліни пастирське богослів'я входить до блоку практичних богословських дисциплін, які вивчаються в духовних школах, поряд з гомілетикою, літургікою, канонічним правом [4, с. 690].

На основі опрацювання наукових даних, з'ясовано, що богослів'я – це система обґрунтування і захисту релігійних учень про Бога, сукупність вироблених тією чи іншою релігією доказів істинності догматики, релігійної моралі, правил і норм життя духовенства і віруючих, боговстановленості віровчення і Церкви. Вона охоплює низку дисциплін, пов'язаних з богослужбовою практикою. Зокрема, у християнському богослів'ї були закладені представниками патристики у перші віки існування Церкви, які спиралися при його розробці на Біблію, вчення Платона й Арістотеля, неоплатоніків та ін. Система християнського богослів'я об'єднує комплекс дисциплін, кожна з яких стосується різних сторін віровчення й культу і має своє цільове призначення [5, с. 42].

Виходячи із наведених дефініцій, можна вважати, що пастирське богослів'я має безпосереднє відношення до пастирської педагогіки. Педагогіка (буквально з грецької – “водіння дітей”) – це сукупність уявлень, знань, норм, технік і умінь, накопичених в соціальному досвіді відносно процесів взаємодії дорослих і дітей. Залежно від прагматичної аспектизації педагогіку називають:

- науковою дисципліною, яка вивчає процеси дорослішання, окультурення і соціалізації дітей;
- технологічною дисципліною, яка включає в себе принципи, правила і норми, що регламентують поведінку і діяльність дорослих відносно дітей, а також права та обов'язки дорослих у взаємодії з дітьми;
- мистецтво і ремесло спеціальної соціальної групи чи професійного співтовариства, якому суспільство делегує взаємодію з дітьми від імені всього суспільства;

- прикладну філософію чи філософію, яка займається практичною апробацією напрацьованих нею уявлень і підходів до життя, людини, соціуму, пізнання і практичної діяльності;
- результат культурологічних, антропологічних і етнографічних досліджень різноманітних культур і субкультур, які опікують прийняті в даній культурі форми впливу дорослого співтовариства на дітей і форми взаємодії в дитячому співтоваристві (народна педагогіка) [1, с. 767–768].

Ми розглянемо ще одну прагматичну аспектизацію – духовну дисципліну, яка вивчає процеси, покладені в основу громадянського суспільства, природних соціальних зв'язків і олюднення людини в цілому. Цією дисципліною є пастирська педагогіка. Отож, вважаймо, що пастирська педагогіка – це духовна наука про онтологічне виховання вірян та мистецтво реалізації цього процесу.

Об'єктами виховання пастиря є віряни різних вікових груп та професійних категорій. Кожна група чи категорія потребує індивідуального підходу у роз'ясненні про виконання своїх обов'язків у земному житті. Здебільшого людина виконує свої обов'язки з метою забезпечення власного матеріального становлення, що є необхідним, але не достатнім явищем. Не забувають люди про духовний обов'язок, тому й стають вірянами, парафіянами Церкви. Пастир у богослужбовій діяльності та позабогослужбових діях допомагає вірянину знайти своє духовне місце у житті, що й відображається у духовному вихованні, яке можна назвати онтологічним вихованням.

Онтологія (від грецьк. – наука про буття) – вчення про буття як таке, про всезагальні знамення визначення буття. Це метафізика буття і речей [8, с. 319]. Головне місце у бутті, тобто онтології, займає людина. Тому пастир повинен здійснювати відповідне онтологічне виховання, щоб людина могла віднайти власну цілісність реалізувати себе як людина, громадян, фахівець певної галузі.

Звичайно, серед вірян особливе місце повинна займати молодь, діти. Це складне питання в суспільстві, оскільки в церкву ходять люди переважно старшого, похилого віку. Молодь і діти відвідують церкву рідко, а у позаслужбових відносинах уникають контактів із пастирем. Зрозуміло, що спеціальними об'єктами онтологічного виховання є діти. Якщо говорити про Україну, то у свідомості деяких старших людей залишилась стара комуністична ідеологія, яка скерована на ізоляцію дітей від Церкви. Тим самим така ізоляція наносить значну шкоду суспільству. Адже суспільство не отримує онтологічно вихованих громадян, без них неможливо побудувати повноцінного громадянського суспільства, яке б здійснювало кореляцію держави.

Мистецтво реалізації духовного виховання має демонструвати пастир. Суспільство повинно турбуватися про духовні, моральні, ділові та інші якості осіб, які вступають у заклади освіти духовного спрямування. А також існує потреба у сприянні функціонування духовних закладів освіти, працевлаштування пастирів, створення для них відповідних умов праці та проживання.

Виходячи із дефініцій пастирської педагогіки, можна визначити її компоненти. Думається, що основними компонентами пастирської педагогіки є такі чинники як навчання, виховання та розвиток вірян: онтологізація, деонтологізація, етизація, культурологізація, соціалізація, олюднення людини.

Онтологізація випливає із першої філософії як взірця науковості. Поняття першої філософії походить від Аристотеля, оскільки її завданням є дослідження сущого як сущого. Основною субстанцією першої філософії є Бог, який забезпечує буття. Тому першу філософію можна іменувати теологією (богослів'ям). Всі інші

науки посиляються на неї, оскільки вона досліджує перші найвищі причини буття. Предметом першої філософії є перші причини, особливо найвища з них – Бог (онтологічна першість), її цінність з погляду найглибших пізнавальних потреб людини [7, с. 8–14]. Тобто онтологізація людини, на нашу думку, це процес набуття життєдіяльних, побутових, педагогічних, виробничих потреб, які б не тільки не шкодили, а й сприяли духовному розвитку людини.

Йдеться про те, що пастир своїми педагогічними діями доводить людині ті норми життєдіяльності, яких вимагає перша філософія і суспільство. Людина у своїх життєвих потребах може і збагнути, яких норм їй слід дотримуватись і, взагалі, як вона повинна жити, щоб не бути духовним порушником. Ці нормативні настанови повинен продовжувати пастир.

Складним питанням пастирської педагогіки є переконання людини, навернення її до первинних філософських, богословських вчень. Переконувати складніше, ніж вчити заново, якщо врахувати байдужість держави, атеїстичну пропаганду деяких державних осіб та громадських діячів, активну діяльність різних шкідливих атеїстичних сект, гонитву за матеріальними статками та інші фактори. Тут важлива не стільки реакція суспільства, стільки реакція своєї совісті. Змусити “запрацювати” совість людини повинен пастир. Тим самим пастир породжує друге “Я”, яке контролює тілесні, душевні й духовні порухи людини. Власне це й є основним завданням онтологізації.

Деонтологізацію людини породжує така філософсько-правова наука як природно-правова деонтологія, що сформувалася на основі пастирського богослів'я. Вважаємо, що природно-правова деонтологія – це наука про внутрішню дію правового почуття обов'язку земного життя людини, яке супроводжує її постійно. Іншими словами, правове почуття обов'язку праведного життя людини є деонтологізацією, де впроваджуються онтологічні норми в життя. Методика деонтологізації формується особисто пастирем, виходячи з норм канонічного права.

Зокрема, пастир навчає вірянам про зміст і наслідки правопорушень людини в житті, що є недотриманням онтологічних норм. Правопорушення в богослів'ї, канонічному праві іменується гріхом. Гріхи не дають людині розвиватися духовно, оскільки вони постійно “нагадують” їй про недосконале життя. Як позбутися гріха – рекомендує пастир. Це зокрема, сповідь, піст і молитва. Суспільству часто не відомі гріхи, особливо в думках, почуттях і бажаннях. Але ці невидимі гріхи часто стримують людину, позбавляють її активності в суспільному житті, не дають їй морального права виховувати інших тощо. За допомогою методів пастирської педагогіки деонтологізація людини може набрати природнього характеру.

Природні норми життя людини є одночасно й онтологічними нормами. Людина часом мимоволі порушує їх, забуваючи про можливі природні санкції у вигляді хвороби, бід, нещастя, “невезіння”. Деонтологізація як компонента пастирської педагогіки виводить людину із стану порушення, здійснює профілактичну діяльність.

Етизація у пастирській педагогіці виконує навчальну роль на основі вимог канонічного права. Відомо, що етика – наука про мораль, а мораль формує людина, виходячи із Десяти заповідей Божих та Дев'яти заповідей блаженств. Тобто, знаючи ці види заповідей, людина, можливо й не задумуючись створює для себе спрощені норми поведінки, які суспільство іменувало моральними. Проте варто зазначити, що у моральних нормах існує доволі багато проблем.

Передусім, моральні норми людина створила для регулювання власної поведінки, а суспільство санкціонувало їх. Але людина порушує норми поведінки думками, словами, почуттями, бажаннями тощо. Як суспільство може здійснити контроль за цими явищами (хіба що частково за словами)? Проте пастирська педагогіка справляється із цими недоліками.

Зокрема, регулювання внутрішніх душевних, духовних процесів, які є невидимі, можна здійснювати за допомогою постійного вивчення зазначених заповідей, які займають важливе місце у пастирській педагогіці. Особливо пастир вчить дітей правильно думати, не говорити шкідливих слів, не проявляти негативних почуттів, не бажати чогось неймовірного тощо. Контроль за цими діями пастир здійснює під час сповіді. Після такого пастирського контролю суспільство отримує духовно справного громадянина, який принесе велику користь.

По-друге, моральні норми є лише частиною тих норм, які зазначені у заповідях. Людина завжди вибирає щось легше, простіше для виконання. Тому для повноти моральних норм існує пастирська педагогіка, яка декларує заповіді, з яких людина черпає повноту моралі, відкриває для себе нові обов'язки.

По-третє, етизація у пастирській педагогіці не дозволяє перекручувати розуміння заповідей. Йдеться про педагогічну етику, що формує моральні принципи, природні норми, об'єктивні оцінки, істинні правила поведінки, тобто ті взірці, які не перекручені.

Культурологізація у пастирській педагогіці здійснює необхідну дію-творіння, яке онтологічно передбачене. Адже, як зазначено у філософському енциклопедичному словнику, культура – це догляд, ушляхетнування тілесно-душевно-духовних сил, схильностей і здібностей людини, а отже – і ступінь їх розвитку, відповідно розрізняють культуру тіла, культуру душі і духовну культуру як сукупність способів і прийомів організації, реалізації та способів людського буття, тобто це те, що твориться людиною, на відміну від того, що твориться природою [9, с. 313]. Отже, пастирська педагогіка потребує культурологізації, що онтологічно передбачена і якої потребує суспільство для власного розвитку. Але культурологізація повинна перебувати в межах природних норм. Звичайно, культурологізацію необхідно “оберігати” від бездумної цивілізації.

Цивілізація означає поведінку, притаманну суспільному життю, поведінку “культурної освіченої особистості”, із піднесеними почуттями [2, с. 226]. З іншого боку класичне розуміння цивілізації в суспільстві вживається як щось модне із зміщеним сенсом. Вести себе цивілізовано інколи вважають як вільні манери, які нехтують моральними, духовними обмеженнями. Часто цивілізація означає мінімальну ввічливість, тому пастирська педагогіка, яка тяжіє до консервативних норм, виважено відноситься до цивілізаційної педагогічної науки. У результаті у пастирській педагогіці необхідною є діяльність на розвиток загальної культури особистості.

Соціалізація у пастирській педагогіці більше стосується дітей дошкільного та шкільного віку та здобувачів вищої освіти. Йдеться про вплив зовнішніх факторів на людину, який повинна контролювати педагогіка, особливо сімейна, дошкільна і шкільна. Суспільство потребує соціалізованих членів, але ця соціалізація повинна бути онтологічною. Існує проблема з онтологічними впливами на людину. Як домогтися того, щоб на дитину впливали лише позитивні фактори, щоб вона нічого поганого не запозичувала з соціуму – це складне питання хвилює кожного з батьків й педагогів. І варто зазначити, що не завжди вдається досягнути бажаного успіху.

Проте такий успіх можливий, якщо його організовуватиме пастир. Пастирська педагогіка впливає не стільки на поведінку, як на почуття, думки, бажання, тобто на душу і дух людини. Фактично під впливом пастирських студій у людини, особливо дитини утворюється духовний захист, міцна “броня”, яка не допускає негативних зовнішніх впливів. Людина стає байдужою до негативних пропозицій. Досягнути такого рівня рідко вдається батькам чи педагогам. Найбільшу допустимість у природній соціалізації мають пастирі, особливо ті, які володіють відповідними педагогічними методами.

Олюднення людини – це буденне завдання пастирської педагогіки. Йдеться про повернення людині природних людських рис, які вона втратила. Втрата людських рис у земному житті є нещастям і причини в цьому різні. Інколи батьки, педагоги не можуть відслідкувати це негативне явище на початковому етапі, а відтак не можуть пояснити цього явища. Видається, що це під силу пастирській педагогіці. Суспільство також може справитися з поверненням людині втрачених нею людських якостей. Для цього потрібно, щоб ця людина відзнайшла природно визначене для себе місце, наприклад, волонтерство, благодійні діяння тощо. Виконувачи добрі справи щиро, людина сама набуває тієї щирості і доброти. Але найбільше успіхів в олюдненні людини може досягти пастирська педагогіка.

Висновки. За результатами здійсненої наукової розвідки встановлено, що провідним завданням пастирської педагогіки є допомога людині. Людина потребує духовно-моральної підтримки, природного імперативу, безкорисливих і чесних порад. Самотужки віднайти ці чесноти складно, потрібні виховні впливи, які були б наближені до ідеальних. Цим і займається пастирська педагогіка, яке здійснює необхідну профілактичну діяльність, допомагає усім потребуючим знайти власне місце у попередній іпостасі, яка була онтологічною.

Отже, суспільство потребує пастирської педагогіки. Домогтися того, щоб держава і суспільство були партнерами, щоб збігалися їхні інтереси хоча б у вихованні рідко вдається якомусь народу, нації. Якщо ж держава насильно запроваджує антиприродну методіку виховання, то це на певний період. Але викорінювати цю неприродну політику дуже важко. Тому використання потенціалу пастирської педагогіки у дошкільних, шкільних і закладах вищої освіти видається виправданим та своєчасним.

Перспективи подальших розвідок позиціонуємо як можливе розроблення методіки упровадження положень пастирської педагогіки у навчальний процес вищої школи.

Література

1. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грещанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, современный литератор, 2001. – 1312с.
2. Європейський словник філософій: Лексикон. неперекладностей. Пер. з франц. – Т. 2. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 488с.
3. Коментар до Конституції України / Ред. колегія, голова Опришко В. Ф. –Київ, 1996. – 378с.
4. Православная энциклопедия. Т. 54. – М.: Церк.-науч. центр “Православ. энцикл.”, 2019. – 752с.
5. Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колядного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392с.
6. Ринкер Ф. Библийская энциклопедия Брокгауза/ Ф.Ринкер, Г. Майер; [пер. с нем. В. Иванова и др.]; под ред. В. Цорна. – Кременчуг: Християнская зоря, 1999. – 1120с.
7. Стружевський В. Онтологія / пер. з пол. К. Новікової. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського – 2014. – 312с.
8. Философский словарь: Основан Г. Шмидтом. 22-е, новое, переработ. изд. под. ред. Г. Шинкаффа. Пер. с нем. / Общ. ред. В. А. Малинина. – М.: Республика, 2003. – 575с.